

ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРОБІЗНЕСІ УКРАЇНИ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

THE POTENTIAL OF ENTREPRENEURSHIP IN AGRIBUSINESS OF UKRAINE IN THE POSTWAR PERIOD

Анотація. Досліджено практичні аспекти перспектив розвитку потенціалу підприємництва в агробізнесі в Україні в поствоєнний період.

Abstract. The practical aspects of potential perspectives of entrepreneurship in agribusiness of Ukraine in the postwar period are investigated.

Агробізнес в Україні займає особливе місце. Традиційно останніми роками саме представники агробізнесу забезпечували 43-47 % експортної виручки України. Трагічні події, пов'язані із військовою інтервенцією РФ, суттєво вплинули на потенціал вітчизняного агробізнесу: багато бізнесів опинилися в зоні окупації, були пошкоджені, змінили свою локацію або вимушені були припинити діяльність через об'єктивні причини. В той же час, як відомо, будь яка системна криза – це не тільки загрози, але й можливості для запуску нових ідей або реструктуризації бізнесу, який відкладався у мирний час.

Метою публікації є окреслення головних стратегічних зсувів щодо розвитку підприємництва в сфері агробізнесу в Україні в поствоєнний період.

Питання розвитку агробізнесу в Україні традиційно знаходилися в парадигмі визначення базової моделі господарювання. Довгий час тривали і тривають понині дискусії щодо фіксації базової моделі розвитку агробізнесу. Головними орієнтирами були, зазвичай, виступали провідні країни світу (ЄС, США, Канада, Австралія тощо), які, до речі, суттєво відрізняються один від одного, країни Південної Америки. Досить популярною залишалася ідея повернення до консервативного радянського досвіду. Головні дискусії точилися навколо принципів оптимізації розмірів підприємств (земельних масивів в обробітку), розмірів та принципів розподілу державних дотацій, межі державного регулювання ринкових процесів, способів забезпечення продовольчої безпеки та розвитку сільської місцевості.

Проте виявилось, що в Україні сформувалася своя унікальна модель функціонування агробізнесу, в якій органічно поєднуються та конкурують три моделі організації аграрного підприємництва: великі агрохолдинги (багатогалузеві «блакитні фішки» нашої економіки), традиційні (або їх називають середні) аграрні підприємства (приватні підприємства чи кооперативи, які утворилися на базі колишніх колгоспів чи КСП, головна особливість – територіальна концентрація навколо одного чи кількох населених пунктів) та малі

підприємства або фермерські господарства. Всі ці три групи підприємств відіграють ту чи іншу важливу роль в різних секторах аграрної економіки.

Військова агресія сусідньої фашистської країни природним чином викликала прискорення вирішення проблеми адаптації агробізнесу до нових умов та визначення подальшої траєкторії його розвитку. Очевидно, що агробізнес й надалі залишиться визначальним і базовим для економіки України. При цьому, як показують події на світових ринках, Україна залишається важливим глобальним гравцем на ринку продовольства.

Питання продовольчої безпеки завжди турбувало людство через постійне зростання населення планети на фоні поступового виснаження природних ресурсів. Проте, блокування агресором морських портів та шляхів експорту української продукції призвело до суттєвого зростання цін на сільськогосподарську продукцію та її фізичного дефіциту по всьому світу, особливо в державах Близького Сходу та Північної Африки. І це не дивно, адже Україна забезпечувала 10% світового експорту пшениці, понад 15–20% ячменю, більше 50% соняшникової олії. Із України в середньому експортувалося 50 млн. тонн сільськогосподарської продукції. У рекордні роки цей показник доходив навіть до 65 млн. тонн. Сьогодні вкрай складно знайти альтернативу таким обсягам та замінити нашу продукцію.

Отже, окреслимо найважливіші, на нашу думку, задачі розвитку потенціалу агробізнесу у військовий час та у післявоєнний період:

1. Вирішення логістичних проблем експорту та зберігання продукції.

Фактично мова йде про пошук нових альтернативних шляхів експорту продукції – залізницею, маломірними суднами, автотранспортом. Проте це, на жаль, не вирішує проблеми в короткочасному періоді. До війни Україна експортувала через свої порти щомісяця понад 5 млн. т зерна. Наразі максимальна потужність експорту залізницею складає 1 млн. т. Крім того, в разі збільшилася вартість доставки. Адже через історичні особливості України має відмінну від ЄС ширину колії.

Вирішення проблеми: активне лобювання в ООН та НАТО запровадження «Блакитних конвоїв» суден, які заходять в порти України з метою експорту агропродовольчої продукції; квотування пропускну здатності УЗ на різні види продукції; прокладання євроколій до головних логістичних центрів в Україні; будівництво «сухих» портів на кордоні з країнами ЄС. Цікавими є також рішення щодо альтернативних способів зберігання збіжжя, як от наприклад, підлогове польове зберігання збіжжя в рукавах

2. Стимулювання розвитку переробки продукції і продаж товарів з більшою доданою вартістю.

Традиційно існує штамп, стереотип, що Україна – це сировинний «придаток» світової економіки, яка продає переважно сировину. На нашу думку, це твердження невірне, адже для виробництва так званої «сировини» (зерна, наприклад, - за конкурентоспроможною ціною та якістю) в Україні розвинулися і активно конкурують сучасні інноваційні бізнеси, такі як впровадження сучасних інноваційних технологій агровиробництва (наприклад, точне землеробство), техніка, дрони, добрива, автоматизовані управлінські рішення, альтернативна енергетика тощо

Проте, логістичні проблеми (та й падіння курсу гривні) мають прискорити виробництва готової продукції як для внутрішнього ринку (заміщенні імпорту), так і для зовнішнього. Фактично мова йде про зменшення тоннажу перевезення (можна залучати автотранспорт) та більш інтенсивне завоювання ринку ЄС, адже для цього створені сприятливі умови: тимчасово відмінені мита та квоти.

Так, в агробізнесі це може призвести до зростання обсягів тваринництва, переробки зерна на борошно та макарони, а кукурудзи — на крохмаль та амінокислоти, виробництва м'ясних та овочевих консервів, напівфабрикатів для приготування їжі.

Є сподівання на те, що даний тренд буде підтриманий Міністерством аграрної політики та продовольства України через розширення пільгового кредитування під державні гарантії галузі переробки сільськогосподарської продукції та перерозподіл квот на користь товарів з більшою доданою вартістю та короткими термінами зберігання.

Актуальним в цьому плані є нарощування експорту заморожених ягід. В умовах війни збільшення виробництва замороженої продукції (ягід, фруктів та овочів) стало ще більш актуальним, адже так можна зберегти врожай і з огляду на логістичні проблеми реалізувати продукцію в пізніші терміни.

3. Пошук альтернативних ніш для агробізнесу та розвиток агротуризму.

Сучасна ситуація стимулює активізацію маркетингової діяльності щодо визначення нової товарної політики. Так, цьогорічна посівна показала вже зміну структури посівів. Аграрії нарощують посіви гречки, проса, овочів. Останнє особливо актуально в умовах окупації Херсонської та частини Запорізької областей. Тож фермери центральних та західних областей почали вирощувати більше овочів.

Можна навести численні приклади, як представники українського агробізнесу успішно адаптуються до нових економічних реалій. Так, компанія «Стодола» вивела на ринок нові продукти – крафтову органічну консервацію. Бізнес ведеться в кооперації з австрійськими партнерами, які надали насіння круглого огірка та фіолетової броколі. Крім того, компанія розвиває нішу здорових снєків (енергетичні батончики з додаванням фруктових-овочевих пюре, злаків та меду) та напоїв, сокову групу, смузі

Цікавими в цьому напрямку є також такі приклади:

- цикорний проєкт в сумському селі Залізняк, яке за версією онлайн-видання AgroPortal.ua отримало звання «Неймовірне село України 2019»;

- бізнес сімейної ферми «Равликова долина», що знаходиться у Жмеринці на Вінниччині, яка крім продажу в Європу охолодженого равлика, організовує проведення екскурсій та навчання равликівництва;

- найбільший кизилловий сад у Європі, який знаходиться на Запоріжчині та виробляє і експортує до Молдови, Польщі та Ізраїлю соуси, пастили, компоти, чай — на заправках WOG Також ми експортуємо продукцію;

- виробництво крафтових фермерських патріотичних жовто-блакитного сирів у ФГ «Гураль». Сири вирізняються своїм автентичним смаком, вони не схожі на ті, які виробляють на промислових сироварнях.

- вирощування нетрадиційних для регіону кавунів ФГ «Прометей» (Івано-Франківська обл.);

- нові нетрадиційні канали реалізації (через фонд «Повернись живим») спаржі, фундука, аспарагус фермерським господарством «Nuts’N’Garden»;

- хутірський бізнес львів’янка Юлії Малекс із чоловіком: розведення кіз та овець, садівництво (горіхи), виробництво сиру, масла гхі та екзотичні для України близько 200 дерев павловній. Просуванню товарів сприяє активне ведення блогу в соцмережах.

4. Мережева взаємодія та гуманітарні проєкти.

Більше 7 млн. внутрішньо переміщених осіб перебувають зараз у межах України. Понад 70% із них знайшли прихисток у невеликих містечках та сільській місцевості. Все це відкрило нові можливості для реалізації суспільних проєктів, які дозволяють розвивати нові напрями агробізнесу та вирішувати соціальні проблеми. Серед таких проєктів можна виділити такі:

- всеукраїнська кампанія «Сади Перемоги», яка спрямована на ефективне використання доступних земельних ділянок, і яку запустили наприкінці березня 2022 року. Нинішній проєкт «Сади Перемоги» не є новою ініціативою, вона запозичена з часів Першої та Другої світових війн, коли теж стояла загроза продовольчої кризи, і діяли урядові програми задля того, щоб вирощувати якомога більше продовольства на земельних ділянках. Тому проєкт «Супровід урядових реформ в Україні», який фінансується урядом Канади, запустив ініціативу «Сади Перемоги» спільно з урядом України, Міністерством аграрної політики, Міністерством розвитку громад та територій, Міністерством закордонних справ;

- експериментальний проєкт із залучення ветеранів та членів їхніх родин до підприємницької діяльності у сфері аграрного виробництва, який розробили фахівці Міністерства у справах ветеранів України: допомога з релокацією ветеранських підприємств із зони активних бойових дій, надання матеріальної й технічної підтримки відновлення виробничих потужностей та обігових коштів, участь у грантових програмах з фокусом на ветерана-підприємця, а також різні програми дорадництва та менторства;

- проєкт підтримки українських жінок-підприємців «Help Women Agro in Ukraine» від ГО «Український центр сприяння інвестиціям та торгівлі» в співпраці з міжнародними партнерами;

- гранти дрібним і середнім виробникам продукції від Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО)

5. Розвиток і популяризація «Україна», «Made in Ukraine», просування традицій української кухні на світовому ринку харчування. Через велику кількість українців у країнах ЄС в місцевих ритейлерів вже виник підвищений інтерес до українських продуктів харчування. Необхідно закріпити цей тренд.

Таким чином, потенціал підприємництва в агробізнесі в Україні в поствоєнний період, незважаючи на великі ризики та проблеми, має всі шанси на технологічне та маркетингове переозброєння та отримати більше можливостей для успішного розвитку.